

Zwyczaje kuropatw wodzących pisklęta

Kuropatwy prowadzą skryty tryb życia. Trudno je obserwować zwłaszcza w sezonie wegetacyjnym, kiedy mają możliwość chronienia się w bujnej roślinności. Późną wiosną najczęściej obserwowane są przez myśliwych na drogach polnych, na przykład podczas majowych, porannych wypraw na rogacze. Spotykane wówczas pary tych ptaków nazywane są czasami „jałowymi”. Wynika to z przekonania, że o tej porze roku samice powinny już siedzieć na gniazdach, a więc brak lęgu zdaje się oznaczać, że z jakichś powodów nie są one zdolne do składania jaj. Rzeczywiście, wysiadywanie zniesień przez kuropatwy zaczyna się około połowy maja. Jest jednak rozciągnięte w czasie i część samic siada na gniazdach dopiero w pierwszej połowie czerwca. Zatem w maju, a nawet na początku czerwca, wciąż spotyka się pary, które posiadają gniazda na etapie kompletowania zniesień, a więc samice jedynie na krótko odłączają się od samców i odwiedzają gniazda, doskonale ukryte wśród roślinności. Także późniejsze obserwacje samotnych par kuropatw wcale nie świadczą o ich niezdolności do rozrodu. Lęgi tych ptaków ulegają bowiem wysokim stratom. Zatem obserwowane w tym czasie pary pozostają samotne nie dlatego, że samice w ogóle nie złożyły jaj, a więc nie mogły dochować się potomstwa, lecz z powodu zniszczenia ich zniesień, zwykle przez drapieżniki. Większość takich par, spotykanych na przykład w czerwcu, zapewne poszukuje odpowiedniego miejsca na podjęcie kolejnej próby rozrodu lub posiada już nowe gniazdo, w którym składane są jaja w ramach powtórnych lęgów. Przeciętnie tylko około 1/3 par kuropatw szczęśliwie kończy etap gniazdowania i przystępuje do wodzenia wykłutych piskląt.

Klucie piskląt kuropatw odbywa się od pierwszej połowy czerwca do pierwszej połowy sierpnia, ale większość z nich przychodzi na świat w drugiej połowie czerwca i w lipcu. Podczas pierwszych trzech tygodni życia piskląt nie są one jeszcze w stanie utrzymać właściwej temperatury ciała, a więc muszą być okresowo ogrzewane pod skrzydłami rodziców. Ponadto, w tym początkowym okresie życia, dla prawidłowego wzrostu i rozwoju potrzebują białka zwierzęcego, którego źródłem są pewne grupy owadów. Stąd małe pisklęta są szczególnie wrażliwe na niekorzystną, czyli zimną i deszczową pogodę, oraz niedobór pokarmu, a niesprzyjające warunki prowadzą do ich wysokiej śmiertelności. Wysokość strat zachodzących na etapie wodzenia piskląt jest jednym z ważniejszych czynników decydujących o liczebności kuropatw. Wzrost śmiertelności piskląt okazał się jedną z głównych przyczyn spadku stanów tych ptaków w ostatnich dziesięcioleciach. Tymczasem wiedza o zwyczajach kuropatw

wychowujących potomstwo pozostaje ograniczona. Wynika to niewątpliwie z trudności prowadzenia obserwacji, powodowanych szczególnie skrytym ich zachowaniem, związanym z potrzebą ochrony potomstwa. Trudności te można jednak w znacznym stopniu pokonać poprzez zastosowanie radiotelemetrii. Metoda ta została wykorzystana do badań nad kuropatwami w Stacji Badawczej PZŁ w Czempiniu.

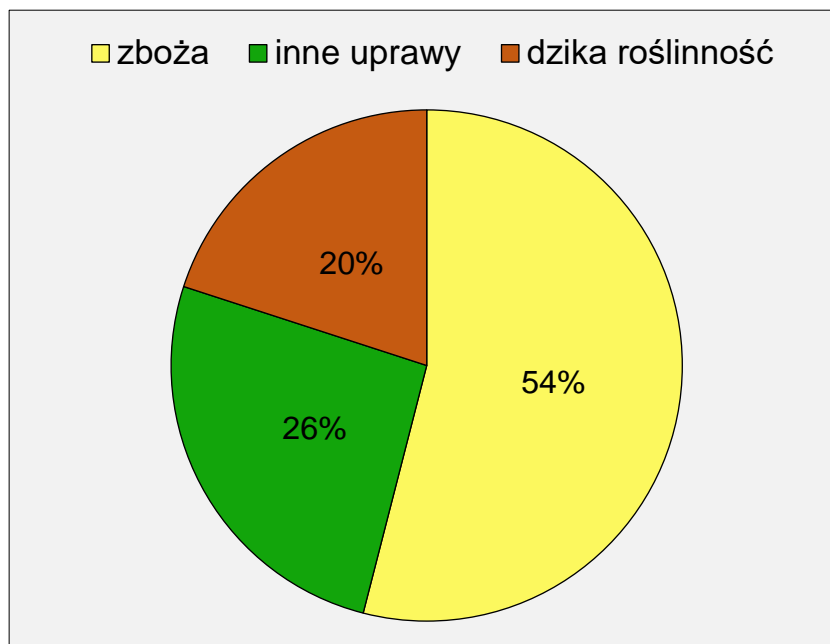
Odłowy tych ptaków odbywały się wczesną wiosną, jeszcze przed rozpoczęciem wysiadywania jaj przez samice. Głównym celem realizowanego projektu badawczego było bowiem poznanie przebiegu gniazdowania oraz wysokości i uwarunkowań strat na tym etapie rozrodu. Podczas kilku lat badań miniaturowe nadajniki radiotelemetryczne założono co najmniej jednemu osobnikowi z 64 par. Regularne kontrole oznakowanych w ten sposób ptaków pozwoliły na stwierdzenie rozpoczęcia inkubacji zniesień, odnotowanie przypadków zniszczenia jaj lub zabicia wysiadujących samic, a w razie pomyślnego przebiegu lęgu, na określenie dnia wyklucia piskląt. Pary wodzące potomstwo, a było ich łącznie 21, lokalizowano codziennie przez pierwsze trzy tygodnie życia piskląt. Uzyskano w ten sposób dane o dobowych przemieszczeniach kuropatw z pisklętami, wielkości zajmowanych przez nie arealów oraz o wykorzystywanej roślinności.

Już następnego dnia po wykluciu piskląt, stadka rodzinne były znajdowane w pewnej odległości od gniazd, od 10 do 220 m, średnio 80 metrów. Dystans dalszych przemieszczeń kuropatw wodzących pisklęta był również bardzo zróżnicowany, bowiem zdarzały się przypadki ich lokalizowania podczas kolejnych dwóch dni praktycznie w tym samym miejscu, jak i dalekich wędrówek, nawet na odległość do blisko 900 metrów w ciągu jednej doby. Średni dystans pomiędzy miejscami stwierdzenia stadek w dwóch kolejnych dniach wynosił 160 m. Niektóre z nich pozostawały blisko miejsca gniazdowania, a inne oddalały się stopniowo i 2-3 tygodnie po wykluciu piskląt przebywały kilkaset metrów od gniazda. Arealy, wewnątrz których poruszały się kuropatwy w okresie od wyklucia piskląt do osiągnięcia przez nie wieku trzech tygodni, miały powierzchnię od 3 do 34 hektarów, średnio 12 hektarów.

Pary kuropatw wodzące pisklęta przebywały najczęściej w łąkach zbóż (Rys. 1). W takiej roślinności miało miejsce 54% lokalizacji. Znacznie rzadziej, bo w 26% przypadków, stwierdzano je w innych uprawach, na przykład w burakach, kukurydzy czy lucernie. Przy tym miejsca przebywania stadek rodzinnych położone były najczęściej (57% lokalizacji) na skraju pól, w odległości do 10 m od brzegu, a rzadziej na środku pól. Brzegi poszczególnych pól (rozumianych jako powierzchnie tej samej uprawy) mają często postać bezpośrednich granic z innymi uprawami, ale czasami zawierają różne struktury graniczne z dziką roślinnością, na przykład miedze, pasy drzew i krzewów, drogi, rowy melioracyjne. Kuropatwy z pisklętami

występujące przy brzegach pól przebywały czasami przy samej granicy między uprawą a pasem dzikiej roślinności lub też na tym pasie. Łącznie, w miejscach z dziką roślinnością dokonano 20% lokalizacji grup rodzinnych (Rys. 1). Zatem roślinność porastająca niezagospodarowane

Rys. 1. Roślinność w miejscach przebywania par kuropatw wodzących pisklęta w wieku do trzech tygodni (podano procentowy udział stwierdzeń w trzech wyróżnionych typach roślinności).

skrawki wśród pól była wykorzystywana przez kuropatwy znacznie rzadziej niż roślinność uprawna. Jednak miejsca z dziką roślinnością stanowią zwykle niewielką część powierzchni obszarów rolniczych. Na przykład na terenie omawianych tu badań zajmowały jedynie około 3% krajobrazu polnego. Gdyby więc kuropatwy przemieszczały się wśród pól w sposób losowy, nie zważając na rodzaj napotykaną roślinności, to właśnie 3% ich lokalizacji miałyby miejsce w roślinności dzikiej. Tymczasem wykorzystywały taką roślinność znacznie częściej, co oznacza, że była ona preferowana. Nie można tego powiedzieć o zbożach, ponieważ udział spotkań par z pisklętami w tych uprawach był podobny do ich udziału powierzchniowego w terenie badań. Z kolei pozostała roślinność uprawna była w zasadzie unikana, czyli wykorzystywana rzadziej, niż to wynikało z jej dostępności. Dotyczyło to zwłaszcza plantacji wielkopowierzchniowych. Stwierdzone preferowanie miejsc z dziką roślinnością zielną przez kuropatwy wodzące pisklęta w pierwszych tygodniach ich życia związane jest niewątpliwie z dostępnością zasobów pokarmowych. Owady, którymi odżywiają się pisklęta, są bowiem

zwykle bardziej liczne wśród bujnej dzikiej roślinności, niż w uprawach, zwłaszcza intensywnie traktowanych pestycydami (Rys. 2).

Rys. 2. Kuropatwy wodzące potomstwo w wieku do trzech tygodni przebywają najczęściej przy brzegach pól, preferując miejsca z dziką roślinnością zielną, na przykład pobocza rzadziej używanych dróg polnych. Wśród takiej roślinności występuje bowiem wiele owadów stanowiących niezbędny pokarm piskląt.

Teren badań nad kuropatwami wodzącymi pisklęta zawierał dwa rodzaje pól uprawnych – małe pola gospodarstw rodzinnych i duże pola przedsiębiorstw rolniczych. Umożliwiło to porównanie zwyczajów tych ptaków w tych dwóch typach krajobrazu polnego. Najważniejsza różnica dotyczyła przemieszczeń. Średni dystans między lokalizacjami w kolejnych dniach był wyraźnie mniejszy na polach małych (124 m) niż na polach dużych (184 m). Ponadto, kuropatwy wychowujące potomstwo wśród dużych pól oddalały się od gniazd na większą odległość, niż żyjące na polach małych. Większy dystans przemieszczeń może wynikać ze słabszej dostępności pokarmu, co zmusza do jego poszukiwania, oraz z częstszych spotkań z drapieżnikami, wynikających na przykład z gorszych ukryć, a skłaniających do zmiany miejsca przebywania. Zatem tereny z wielkopowierzchniowymi polami najwyraźniej oferowały

kuropatwom z potomstwem gorsze warunki życiowe, niż obszary pól rozdrobnionych. Podczas innych badań stwierdzono, że wraz ze wzrostem dystansu dobowych przemieszczeń rodzinnych stadek kuropatw zwiększa się śmiertelność piskląt.

Upraszczenie struktury pól, czyli zwiększanie ich powierzchni, wprowadzenie monokultur i likwidowanie miejsc z dziką roślinnością zielną prowadzi więc nie tylko do pogorszenia sytuacji kuropatw w okresie gniazdowania, ale także podczas wodzenia piskląt.

Podsumowanie

- Pisklęta kuropatw kłują się głównie w drugiej połowie czerwca i w lipcu.
- Podczas pierwszych trzech tygodni życia są one szczególnie wrażliwe na niekorzystne warunki pogodowe i niedostatek pokarmu.
- Areeły kuropatw, użytkowane w okresie od wyklucia piskląt do osiągnięcia przez nie wieku trzech tygodni, miały powierzchnię od 3 do 34 hektarów, średnio 12 hektarów.
- Pary z pisklętami przebywały najczęściej w zbożach i w brzeźnych częściach pól. Preferowały jednak miejsca z dziką roślinnością zielną, gdzie występuje dużo owadów, będących pokarmem piskląt.
- Upraszczenie struktury pól prowadzi do pogorszenia warunków życiowych kuropatw w okresie wodzenia piskląt.

Przygotowano na podstawie:

Panek M. 2021. Habitat use and ranging behaviour in grey partridges *Perdix perdix* during chick rearing period in western Poland. *Acta Ornithologica* 56: 209-216.

doi: 10.3161/00016454AO2021.56.2.007